

Јованка Шарановић

Институт за стратегијска истраживања, Београд

Милован Суботић

Институт за стратегијска истраживања, Београд

ИСЛАМИСТИЧКИ ЕКСТРЕМИЗАМ НА БАЛКАНУ И ВОЈНИ АСПЕКТ ПРОБЛЕМА *

Сажетак

Последња декада двадесетог, а нарочито почетак двадесетпрвог века обележене су новим околностима у којима се на „пиједестал битности“, и то на велика врата, вратила религија. Поред несумњивог значаја који битне религије савременог света имају у артикулисању духовних потреба верника, чињеница је да су многе екстремистичке, а не ретко и терористичке организације, суштину свог залагања и деловања везале за „узвишене верске разлоге“. С тим у вези, главни циљ овог рада је да, почевши од дефинисања појма – екстремизам, преко појашњења појаве и етаблирања политичког ислама – исламизма, елаборира савремени контекст у којем се као доминантан вид верски инспирисаног насиља јавља исламистички екстремизам, као и да укаже на најважније екстремистичке групе у региону Балкана и начине њиховог деловања. Такође, овај рад говори и о могућностима војног одговора на ову пошаст савременог света, у светлу стратегијских и доктринарних докумената који дефинишу могућности истог.

Кључне речи: *религија, екстремизам, верски екстремизам, политички ислам, исламистичке организације, деловање исламистичких организација, војни одговор.*

* У раду саопштен део резултата истраживања на пројекту: „Рентабилни извор нових технологија и концентрација одбране кроз друштвене промене и стратешке орјентације Србије у 21 веку (ИП47029 МНТ РС)“ који финансира Министарство за образовање и науку Републике Србије.

„Бог је омаловажаван организованом религијом, посебно буквалистима међу екстремистима свих убеђења“⁽¹⁾

ПОЈАМ, УЗРОЦИ И ДЕФИНИЦИОНИ ОКВИР ЕКСТРЕМИЗМА

Приликом покушаја појмовног одређења екстремизма²⁾ већ у почетку наилазимо на изражене противречности и разлике у тумачењу ове појаве, што изискује одговарајућу елаборацију феномена. Корен речи *екстремизам*, латинског је порекла и потиче од речи *extremus*, (крајњи или крајност која је на самим границама одрживог, допуштеног и нормалног, нешто што је на крајњем врху или крајњем дну објекта, у сваком случају нека његова крајња граница).³⁾ Екстремизам, као понашање или тежња ка крајности, углавном бива лексички одређен као претераност, врхунски распон, нешто што је једва подношљиво – одрживо, али је и последње по важности и нешто последње што се може догодити.⁴⁾

Сликовит опис који иницијално детерминише екстремизам и указује на његове карактеристике даје Драган Симеуновић у својој књизи „Тероризам“, када каже: „Све што постоји има своје границе и распростире се до њих. Међутим, једно је свест о распрострањености до својих граница, па чак и повремена потреба да се оне провере протезањем до њих, њиховом контролом и опипавањем *Иног* и његове границе, а нешто је сасвим друго уколико се границе прогласе суштином ствари, а тежња ка њима и битисање на њима, смислом егзистенције. Таква усмереност ка крајности води, по правилу, њиховом преласку и угрожавању других, будући да је наша граница, чак и онда када изгледа да постоји празан међупростор, увек граница са неким или нечим“.⁵⁾

Турбулентне околности у временима економских криза, такође, неминовно утичу не бујање екстремистичких размишљања и чињења. Јасно је да криза и екстремизам скоро непогрешиво иду истим путем што, само по себи, не значи и да не постоје други

1) Husain, Ed: *Islamista*, Samizdat B92, Beograd, 2008.

2) *Екстремизам* – политичко понашање које се састоји у одбрани најрадикалнијих ставова: екстремизам левице, деснице.. у: *Општа енциклопедија Larousse у три тома*, књига 1. стр. 339. ЈРЈ-Земун, 2004. год.

3) Симеуновић, Драган: *Тероризам: општи део*, Правни факултет, Београд 2009. стр.146.

4) *Oxford Latin Dictionary*, Ed. by P.G.W. Glare, Oxford, Clarendon Press, str. 662.

5) Симеуновић, Драган: *Тероризам: општи део*, оп. цит. стр. 147.

окидачи његове појаве независни од кризе. Према Фолку (Richard A. Falk), „друштва из којих се регрутују озбиљнији екстремистички покрети представљају друштва у којима су синтетисане дубоке историјске и савремене неправде нанесене њиховим земљама и региону“.⁶⁾ Додуше, истиче он, „постоје мале екстремистичке групе и социопатолошки појединци који се развијају и у најдемократским и најпросперитетнијим друштвима, али њихово понашање је с оне стране друштвено прихватљивог понашања“.⁷⁾

Према многим својим манифестацијама и консеквенцама које из њих произилазе, а највише према могућем степену деструктивности и успешности у дестабилизовању политичких заједница, те могућношћу да елементе свог залагања и деловања угради у политички идентитет, екстремизам је у великој мери, мада не и увек, нераскидиво повезан са политиком.⁸⁾

Говорећи о најчешћим појавним облицима савременог екстремизма Д. Симеуновић истиче да се: “Екстремизам, као понашање које прелази границу дозвољеног и прихватљивог или које је пак на самој граници истог, у савременом политичком животу испољава у два вида:

- Заговарање екстремно обликованих политичких циљева прихватљивим методама (пример је долазак на власт Хајдерових нациста на власт у Аустрији путем парламентарних избора)
- Заговарање или покушај реализације социјално прихватљивих, као нормалних политичких циљева, коришћењем драстичних и социјално неприхватљивих метода.“⁹⁾

За овај други облик политичког екстремизма, дуго се сматрало да заувек припада прошлости. Међутим, појава нових видова екстремизма, међу којима неонацизма и цихадизма као облика исламистичког радикализма и клерикалног неофашизма, уверава нас “да је потенцијал варијетета десног екстремизма још увек значајан, и да он показује тенденцију, не само да се обнавља у истим

6) Folk, Ričard: *Veliki teroristički rat*, Filip Višnjić, Beograd, 2003, str. 71.

7) Исто.

8) Милован Р. Суботић, *Екстремистичке тенденције као препрека у (пре)обликовању политичког идентитета Србије*, Култура полиса, Нови Сад, Култура полиса, год. X (2013), бр. 21 (163-181), стр. 169.

9) За време нацистичке Немачке, смањење броја ментално и физички оболелих особа је вршено њиховим масовним убијањем.

срединама, већ и да ниче на новом тлу¹⁰⁾. Да нема имуних народа на вирус неонацизма, потврђује и случај Израела где је 9. септембра 2007. године ухапшена прва група неонациста у историји Израела. „Млади Јевреји“, како себе називају припадници те организације, као и њихови истомишљеници из других држава и народа, вршили су насиље над страним радницима, хомосексуалцима и над другим уобичајеним метама нациста.¹¹⁾ Индикативна је и експанзија различитих огранака неонацистичких организација у бившим комунистичким земљама.

Као узроци екстремизма јављају се: недовршена урбанизација, специфични облици индустријализације и промена етнодемографске структуре друштва (нарочито у условима бурних и нерегулисаних миграционих процеса), наглашена склоност ка традицији и историји, национална и културна маргиналност. Ови набројани историјски фактори екстремизма сведоче о могућности његовог испољавања, практично у било ком друштву, у највећој мери у зонама концентрације процеса недовршене модернизације и културне маргиналности.¹²⁾

Према речима Стивена Еткинса (Stephen Atkins), „постоји тако мало ствари које је тако тешко дефинисати, као што је тешко дефинисати екстремизам“, и наставља: „Ма колико да је рецимо тешко дефинисати тероризам, то представља ипак лакши задатак од дефинисања екстремизма. Екстремизам тиња иза политичке сцене а може да произведе далеко теже последице од терористичког акта.“¹³⁾ Колики број људи има неки екстремистички став није лако проценити из простог разлога, „што они углавном не желе да се искрено изјасне из страха од последица“¹⁴⁾. Ове околности говоре о додатним тешкоћама које стварају одбојност према дефиниционом одређењу екстремизма.

Тако су многи покушаји дефинисања превише уопштени или пренаглашавају једно или два својства екстремизма као појаве. Прве обресе одређења тога шта је то екстремно, а шта није, налазимо још у старогрчким списима. Наиме, што се тиче крајности у понашању, она нимало није била популарна код старих Грка, те је Ари-

10) Суботић, Милован: „Одређење савременог екстремизма“, *Војно дело*, Београд, вол. 62. бр. 3, 2010, (297-313), стр. 301.

11) Симеуновић, Драган: *Тероризам, општи део*, оп. цит. стр. 156.

12) Пајин, Абрамович, Емил: „Социјална природа екстремизма и тероризма“, у: *Република*, Београд, број 304. стр. 3.

13) Atkins, Stephen, *Encyclopedia of Modern Worldwive Extremists and Extremists Groups*, Greenwood Press, Westport, Connecticut. London, 2004. стр.25.

14) Суботић, Милован: *Одређење савременог екстремизма*, оп. цит. стр. 303.

стотел с правом тврдио како је умереност (*mesotes*) гарант доброг живота у политичкој заједници, за разлику од крајности (*akrai*), која је нарушавала хармонију полиса¹⁵⁾ (Аристотел, 1988: 17-25). Сматрало се да се хармонија може нарушити не само чињењем злочина и издајом државе, већ и прекомерним стицањем богатства, па је казна за такво понашање била изопштење из политичке заједнице, позната под називом - *остракизам*. Умереност и просечност су као врлине биле високо позициониране на аристотеловој моралној скали, па он у *Политици* истиче „да је срећан живот онај који почива на ничим спречаваној врлини и да је врлина средина (између две крајности)”¹⁶⁾.

Код неких савременијих покушаја дефинисања, екстремизам је једино и ексклузивно „криминализован“ (пример дефиниције Томаса Кофија /Thomas Coffey/ по којој је „политички екстремиста онај који користи насиље и криминалне активности како би реализовао свој политички циљ“. По Нозику, екстремизам, сем што гледа на непријатеља као на зло, има за своје основно обележје изазивање стреса и неприхватање компромиса. Постоји и значајан број стереотипних размишљања од којих тек нека имају употребну вредност за даља истраживања екстремизма. Примера ради, Лакеров (Walter Laquer) став да људи са ауторитарним карактером обично прилазе екстремној десници, не може се сматрати посебно оригиналним, а ипак се његова употребљивост у одређењу екстремизма не може оспорити.¹⁷⁾

Како све ове набројане дефиниције садрже само одређене фрагменте широког појма какав је, несумњиво, екстремизам, тек одређени делови ових дефиниција у виду сублимације истих, дале би нам „грађу“ за свеобухватно дефинисање овог феномена.

Најобухватнију и најпрецизнију дефиницију (прим. аут.) даје Драган Симеуновић, када каже: „*Екстремизам је комплексна друштвена појава заснована на пренаглашеним биолошким потребама самозащите и ксенофобичној варијанти идентитетног механизма, које служе формирању и оправдању тешко дозвољивих ставова и агресивног понашања којима се, као непријатељска, угрожава нека расна, верска, етничка или друга група. Екстремизам одликују вигилантни формално-заштитни став према сопственој групи који подразумева претерану ревност у изналажењу непријатеља и „право“ на нетрпељивост, мржња и агресивност према правом или претпостављеном непријатељу, као и тенден-*

15) Aristotel: *Nikomahova etika*, Globus, Zagreb, 1998. str 17-25.

16) Аристотел: *Политика*, БИГЗ, Београд, 2003. стр. 112.

17) Laqueur, Walter: *Fascism*, New York: Oxford University Press, 1996. str.6.

ција преузимања вођства у својој групи или скупини ради њеног мобилисања са немером систематског преласка граница друштвено дозвољеног понашања, а све у име очувања вредности, идентитета и перспективе своје групе“¹⁸⁾

По многим својим манифестацијама и консеквенцама које из њих произилазе, а највише по могућем степену деструктивности и успешности дестабилизовања неке политичке заједнице, екстремизам је у великој мери, мада не и увек, нераскидиво повезан са политиком. У општем оквиру дефинисања, политички екстремизам представља мишљење и понашање крајње политичке деснице, левице или (чест пример у савременом свету) неке радикалне верске групе. С тим у вези, екстремизам је могуће класификовати¹⁹⁾ као:

- *политички екстремизам (у задње време најчешће у сфери радикалне деснице);*
- *верски екстремизам;*
- *етнички екстремизам;*
- *етнички екстремизам са јасно израженим елементима етносепаратизма;*
- *екстремизам који обухвата све наведене варијетете – комбиновани екстремизам*

ПОЛИТИЧКИ ИСЛАМ – ЗАЧЕЦИ И ЕТАБЛИРАЊЕ ИСЛАМИЗМА

С правом се може рећи да, као политика и идеологија, исламизам није подударан, или бар не у потпуности, са исламом као религијом или с муслиманским заједницама и њиховим културама. Исламизам је идеологија до које се долази избором и свесном одлуком. Исламизам обухвата различите политичке покрете. Он није стање ствари. Као такав сазревао је у отпору политици и вредностима западних либералних демократија, а исламистичко разумевање теократске државе дошло је као одговор на доминацију, пре свега у међународним односима, и у самом муслиманском свету, западне нације-државе.²⁰⁾

18) Симеуновић, Драган: *Тероризам, општи део*, оп. цит. стр.158.

19) Subotić M, Štrbac K, Milosavljević B: „Extremist Trends in the Western Balkans and the Republic of Serbia“, *Journal on Law, Economy and Management* , STS Science Centre Ltd, Vol 2/2012, London, str 89-97, str. 94.

20) Суботић Милован: „Исламистички екстремизам као парадигма верски финансираног насиља“, *Култура полиса*, Нови Сад, год. X (2013), бр. 20, (21-39), стр. 30.

Корене исламизма као модерне политичке идеологије налазимо већ у XVIII веку, у предмодерним реформистичким покретима попут вахабизма. Ипак, мада неспорно има порекло у ранијим списима и мишљењу, исламизам је у свему савремена појава. Покрете који су захтевали успостављање исламских теократија најавило је „Муслиманско братство“ у Египту 1928, а умножиле су се и рашириле након арапског пораза у јунском рату 1967. године против Израела, када су се могли приметити почеци повлачења арапског секуларног национализма.²¹⁾

Ислам можда обезбеђује схему друштвене и верске интеракције, одређујући односе између људи и односе људи и Бога, али не указује на пожељне опипљиве облике тих односа нити на идеалан облик владавине. Исламисти се зато као на основе исламске државе позивају на корпус правних аката које су формулисали рани јуристи. Модерни концепт исламистичке државе развио се као одговор на британску окупацију Египта 1882. и распуштање Калифата и на све већи утицај западних колонијалних сила, као и појаву ционистичког покрета. Египћани су имали потребу да националистичким, па и религиозним порукама одговоре не само на чин британске окупације, него и на остале европске идеје. Концепт државе који се у западним земљама развијао од ренесансе преко просветитељства и капитализма, нарочито је истицао индивидуализам, слободу и право. У том смислу држава је постајала гарант индивидуалних слобода човека. Исламистички концепт је одговорио појмом државе као гаранта колективне правде, обухватајући пространство питања од политичких, војних и друштвених тумачења појмова правде, па до искорењивања корупције и ослобођења Палестине. Покретачка снага у иранској Исламској револуцији била је потреба за новим друштвеним, економским и политичким поретком који би управо истицао првенство једнакости.²²⁾

Политички ислам који је крајем XIX и почетком XX века постао познат и као исламски модернизам, ислам је сматрао довољно прилагодљивом основицом свих облика живота. Појам модернизма потиче од суочавања са растућом западном техничком надмоћи у таласу друге индустријске револуције, а кореспондира и са западном окупацијом муслиманских земаља. Тај сусрет отворио је питање компатибилности ислама и модерности, и муслиманских одговора на западне изазове. Исламски модернисти (који су се, захтевајући унутрашње реформе, често могли назвати и реформи-

21) Исто.

22) Суботић Милован: „Исламистички екстремизам као парадигма верски финансираног насиља“, оп. цит. стр. 31.

стима), радили су на ослобађању муслиманске заједнице од традиционалних слабости како би се развијале и усвајале савремене технологије.²³⁾

Модернистички ислам се од својих почетака надметао с оно-временим секуларним националним идеологијама које су неминовно продирале и у муслимански свет. Током прве половине XX века национализам је постао основна политичка снага у муслиманском свету. Тек пошто су секуларне националистичке идеологије, у времену које је наступало, пропуштале да испуњавају дата обећања, политички ислам добио је простор да се наметне као веродостојна алтернатива. До Јунског рата 1967. Арапи су сматрали да ће њихови национализми бити основа јединства, пре свега у односу на потребу да ослободе Палестину. Како се то осећање није се заснивало на стварности међународних односа, Израел је добио рат и увећао територију готово четири пута. Критике које су уследиле обрушиле су се на морално банкрутство панарабизма. Уверење да су секуларизам и арапски национализми опонашање туђинских идеологија, и да би се требало вратити на праведан исламски пут, сваког дана је добијало све више присталица. Очигледан неуспех секуларног национализма одразио се и на унутрашње прилике арапских држава. Многе од нових независних исламских држава (Египат, Сирија, Алжир, Ирак) определиле су се за политику арапског социјализма, обећавајући једнакост и напредак. Због тога су, седамдесетих година XX века, њихове плански вођене економије, као и у низу земаља Источне Европе, почињале да пропадају. Животни стандард је доживљавао суноврат, а у неким приликама недостатак хране изазивао је „хлебне побуне“. Околности су се нарочито пореметиле у осамдесетим и деведесетим услед опадања богатства у нафти, демографског раста и нарастајуће незапослености. Неспособност државе да се стара о економији, између осталог, отворила је широм врата исламистима. Тако је политички ислам постао нови, алтернативни модел развоја заснован на начелима „једнакости и правде“.²⁴⁾

На исламизам можемо гледати и као на појаву која је пресудно утицала на стварање и обликовање модерног колективног идентитета муслимана, као и на обликовање политика које су проишле из њега. Користимо га и као појам за означавање низа политичких идеологија које ислам не сматрају само религијом него и политичким чиниоцем. Исламисти сматрају како шеријат (исламски верозакон) мора бити основа за све законе у друштву, а мусли-

23) Исто, стр. 32.

24) Исто, стр. 33.

мани се морају вратити изворним учењима и првобитним моделима ислама. Надаље, они сматрају како је западни војни, економски, политички, друштвени и културни утицај у муслиманском свету, заправо, неисламски.

Коначни циљ исламиста политичке је нарави. Реч је о освајању/преузимању власти у друштвима у којима делују и/или о обликовању друштва према њиховом идеолошком моделу, оном који тумачи и користи ислам као религију. Потврду за то налазимо у чињеници да се исламизам јавља као алтернатива владајућим порецима чак и у друштвима која свој легитимитет баштине на исламу попут Саудијске Арабије, Јордана и Марока.²⁵⁾

Потражимо ли разлику између муслимана и исламиста на индивидуалном нивоу, можемо рећи како се муслиман постаје рођењем и значи транс - генерацијско преношење породичне традиције. Муслиман, међутим, постаје исламиста свесном одлуком. Избор исламизма као модерног идентитета за муслимана је последица свесне одлуке појединца. Исламизам омогућује артикулацију идентитета који обједињују егзистирање у садашњем свету и истовремену припадност традицији. То нам помаже у разумевању мотива појединаца који се одлучују за исламистичку интерпретацију своје муслиманске припадности. Исламизам стога, осим као политичку идеологију, посматрамо и као модерни муслимански идентитет, колективни и индивидуални, који је највидљивији у политичкој и културној сфери муслиманских друштава, али и муслиманских заједница у немуслиманским друштвима.²⁶⁾

Корени савременог исламистичког екстремизма управо кореспондирају са искључивим ставовима исламиста у модерном муслиманском друштву. Наиме, док су у традиционалном муслиманском друштву сви становници били муслимани, а на богу је било да просуди да ли су добри или лоши, модерна муслиманска друштва обележавају исламисти који претендују на то да су они једини исправни муслимани. Сходно томе, једини исправан ислам је управо онај који проповедају исламисти. Наметање тог „једино исправног пута“ и стварање ексклузивитета у одлучивању ко је правоверац а ко кривоверац, широм је отворило врата бујању екстремизма под плаштом ислама.²⁷⁾

25) Kulenović, Tarik: *Politički islam: osnovni pojmovi, autori i skupine jednog modernog političkog pokreta*, Zagreb, 2008, стр. 5.

26) Исто.

27) Суботић Милован: „Исламистички екстремизам као парадигма верски финансираног насиља“, оп. цит. стр. 34.

ЕКСТРЕМНЕ ИСЛАМИСТИЧКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ НА БАЛКАНУ

Вероватно најдетаљнију листу терористичких организација чије се деловање везује за БиХ (значајан број се може довести и у везу са приликама у Рашкој области), направио је хрватски новинар и публициста Домагој Маргетић. Он је у свом делу *Исламистички тероризам на југу Европе*²⁸⁾ објавио листу од 46 организација за чију се повезаност са исламским тероризмом зна. Овај списак је фебруара 2010. године, а на иницијативу заменика министра безбедности БиХ из реда хрватског народа Мије Крешића, предат Савету безбедности Уједињених нација. Поред Ал Каиде и њене „операционализације“ у виду одреда Ел Муцахедин, које се с правом класификују као отворено терористичке, као најзначајније исламистичке организације, које су активне или су биле активне на простору Федерације БиХ, истичу се следеће:

- *Хезболах (Hezbollah)*. Према листу Глас Српске²⁹⁾, ова терористичка организација је новембра 1992. године, из Либана у Федерацију БиХ послала 50 инструктора за обуку муцахедина. Међу члановима ове организације било је и активних муцахедина на простору Федерације БиХ.
- *Хамас*
- *Муслиманска браћа*
- *Кашимира Лашкар е Тауба*
- *Браћа у молитви*
- *Харакат ул Алса*
- *Џама ал исламија (Al Jama'a Al Islamiya)*
- *Ал Харамеин Ал Харамејн (Al Haramain)*
- *Ал Фуркан (Al Furqan)*
- *Таубах интернешнел (Taibah International)*
- *Такфир ва Хиџра*
- *Ал Масџид Ал акса*
- *Фондација за људска права и слободе и хуманитарну помоћ (ИНН)*
- *Активна иламска омладина*

28) Margetić, Domagoj: *Islamistički ekstremizam na jugu Evrope*, Samozaložba, Zagreb, 2006.

29) „Несвети терор – Поход са Кураном и калашњиковом у руци“, Глас Српске, 25.08. 2009.

- *Беневоленс интернешнел (Benevolence International Foundation - BIF).*
- *Босанска идеална футура*
- *Муслиманска обавјештајна служба (МОС).* Ова организација је тајно основана у Бечу 1991. године на препоруку Фатиха ал Хасанеина. Организација је била састављена од функционера СДА који су представљали тврду исламистичку струју.
- *Third World Relief Agency (TWRA).* Наводно хуманитарна, ова организација се суштински бавила кријумчарењем оружја, а такође је финансирала Изетбеговићеву Странку демократске акције до 1998. године.³⁰⁾
- *Равасин медија продакшнс (Rawasin Media Productions).*
- *Фонд за помоћ муслиманима у Босни.* „Сестринска фирма“ (TWRA) блиска тадашњем руководству СДА. У управном одбору су се налазили: Фатих ал Хасанеин, Хасан Ченгић, Хусеин Живаљ, Дервиш Ђурђевић и Ирфан Љеваковић. Организација се бавила финансирањем „светог рата“.
- *Ал Киџах (Al Khifah).* Организација је имала седиште у Бруклину, и њом је управљао Омар Абдел Рахман (Omar Abdel-Rahman) звани „крвави шеик“ који је учествовао у бомбашком нападу на Светски трговински центар, фебруара 1993. и био уско повезан са, тада другим човеком Ал Каиде, Ајманом ал Завахиријем. Он је путем ове организације прикупљао исламисте из целог света за одлазак у БиХ. Поред њега у овој организацији је био активан и ветеран муџахединског покрета у Авганистану, Клемент Родни Хамптон-Ел (Clement Rodney Hamilton-El). Клемент Родни Хамптон-Ел је, као стручњак за експлозив, такође учествовао у бомбашком нападу на Светски трговински центар 1993. На суђењу 1995. године, признао је учешће у бомбашком нападу и учешће у цихаду у БиХ.³¹⁾
- *Међународна исламска организација за помоћ (International Islamic Relief Organisation - IIRO).*
- *Америчка радна група за Босну.* Као и скоро све остале, и ова организација је регистрована као добротворна, а сматра се да је финансирао лично Осама бин Ладен. Орга-

30) „Несвети терор - У Сарајеву се ствара европски Исламистан“, Глас Српске, 04.09.2009.

31) „Несвети терор - Отварање цихадског фронта у срцу Европе“, Глас Српске, 26.08.2009.

низација је активно учествовала у лобирању Америчког конгреса и осталим пропагандним кампањама за потребе СДА.

- *Исламска група и алжирска Оружана исламска група (Groupe Islamique Arme - GIA)*. Сматра се да је то организација која је окупила највећи број муџахедина за директно учешће у рату у БиХ.
- *Global relief Foundation*
- *Al Muwafag*
- *Hamas Turabe*
- *Harakat Takfir Wal Hijra*
- *Bedr-Bosna*
- *Elbard Bosnia*

Савет безбедности Уједињених нација је 1999. године донео резолуцију 1267 којом се ово међународно тело бори против тероризма, у првом реду Талибана и Ал Каиде. Резолуцијом 1267 Савет безбедности је основао Комитет 1267 и при њему посебно тело састављено од стручњака за праћење активности терористичких организација. Према извештају Уједињених нација, односно Комитета 1267 донесеног 24. јануара 2011. године, у Федерацији БиХ постоји седам исламских организација и појединаца који могу бити претња миру у свету.

На листи организација и појединаца који могу бити претња миру у свету налази се Сафет Дургути, који је рођен у Ораховцу у Србији, али је држављанин БиХ и поседује пасош који му је издат у Травнику. Дургути је наведен међу запосленим и сарадницима Исламске фондације “Ал харамејн”, која се, такође, налази на листи објављеној на интернет страници УН. Осим Дургутија, који предаје и на медреси у Травнику, међу сарадницима ове фондације наведен је и Нациб Бен Мухамед Бен Салем Ал Ваз. На листи, која је обновљена 24. јануара, уврштена је и организација “Ал фуркан”, регистрована у БиХ као удружење грађана под називом “Грађанска асоцијација за подршку и превенцију лажи - Фуркан”. Организација “Ал фуркан” престала је са радом одлуком министарства правосуђа БиХ и Федерације БиХ и не постоји од децембра 2008. године. Међу терористичким организацијама је и Хуманитарна фондација “Ал харамејн и Ал масид Ал акса”, која је прекинула рад одлуком Министарства правосуђа Федерације БиХ и званично не постоји од 28. децембра 2008. године. Просторије ове организације и хуманитарне активности преузела је нова фондација “Сретна будућ-

ност”, чији рад надзиру власти. На листи је и Фондација “Беневоленс интернешнел”, као и “Босанска идеална футура” у БиХ, која је преузела њене просторије. Међутим, и “Босанска идеална футура” у БиХ званично је угашена децембра 2008. године. Међу терористичким организацијама је и “Таибах интернешнел”, регистрована у БиХ као огранак хуманитраног удружења “Таибах интернешнел ејд асосијејшн”. Организација “Таибах интернешнел” користила је просторије Дома културе у Хаџићима. И ова организација престала је са радом одлуком Министарства правосуђа ФБиХ.³²⁾

Агенција Срна у МУП-у ФБиХ сазнаје да Федерална управа полиције располаже списком на којем су имена 600 људи, потенцијалних терориста који представљају опасност за БиХ. Срнин саговорник каже да домаће полицијске агенције у сарадњи са страним обавештајним службама сачињавају листе и размењују податке о лицима која представљају опасност за БиХ. Члан Експертског тима југоисточне Европе за борбу против тероризма и организованог криминала Џевад Галијашевић недавно је упозорио да вехабијски покрет представља озбиљну терористичку претњу БиХ.³³⁾

Осим наведених организација чије се деловање везује за територију Босне и Херцеговине (делом и и Рашке области – Санџака јер постоји значајна комплементарност по овом питању између БиХ и овог дела Србије), постоје и организације чије се деловање везује искључиво за локалитет Косова и Метохије. Према подацима „Јавног тужилаштва Косова“ у току је провера више од 60 разних регистрованих невладиних организација због сумње да се њиховим активностима промовише и подржава тероризам као и исламистичке терористичке организације, пише дневник „Зери“, а преноси Танјуг. Према досијеу, који је обезбедио лист, евидентно је да им је циљ преузимање „власти“ на Косову прокламујући законе исламског шеријата. У досијеу јавно државно тужилаштво наводи детаље о појединцима и разним невладиним организацијама регистрованим на Косову, а које се финансирају из Кувајта, Саудијске Арабије, Катара, Ирана.³⁴⁾

У тексту се помињу и имена разних НВО и појединаца као што су Фуад Рамићи, испред покрета „Уједините се“, потом НВО „Kosovo Aid and Development“, за коју се у досијеу каже да даје

32) Агенција Срна, извештај преузет са <http://rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=35110>, приступ 12.10.2014

33) Исто.

34) Цитати из листа „Зери“ преузети из: <http://www.nspm.rs/hronika/pristinski-zeri-mnoge-nevladine-organizacije-na-kosovu-su-u-sluzbi-islamistickog-terorizma.html?alphabet=1>, приступ 16.10.2014.

помоћ у регији Подујева и да функционише као микрофинансијска институција која даје кредите до 3.000 евра без камата сиромашним породицама. Директор ове организације је Раћид Ђароум. У досијеу се наводи да Раћид често посећује Београд где „наводно има регистрован факултет и да због тога иде у Београд“, наводи „Зери“. Такође, овде се помињу се и многобројне НВО за које се сумња да промовишу или подржавају исламистички тероризам као то су: Културно удружење „Нектариа – Хе“ из којег је највећи број активиста отишао у Сирији, потом НВО „Трагови“, „Путоказ“, Институт за културу и савремене студије и слично. „Неколико организација које су дошле на Косово из исламских земаља у мисији су ширења њихове идеологије. Данас видимо који су резултати њихових активности, а то је девијација традиционалног ислама који код нас вековима постоји. Проблеми по џамијама, физичко малтретирање хоџа, одлазак у рат у Сирији и Ираку. То су њихови резултати, финансираних од одређених кругова“, рекао је хоџа Осман Муслиу за „Зери“.³⁵⁾

НАЧИН ДЕЛОВАЊА ИСЛАМИСТИЧКИХ ОРГАНИЗАЦИЈА И УГРОЖАВАЊЕ БЕЗБЕДНОСТИ БАЛКАНСКИХ ДРЖАВА (СЛУЧАЈЕВИ БИХ И КОСОВА И МЕТОХИЈЕ)

Случај БиХ

Ситуација у којој се Босна и Херцеговина нашла почетком деведесетих година XX века, као и позив Алије Изетбеговића и његових следбеника, који су годинама уназад припремали погодан терен за стварање БиХ као муслиманске државе у срцу Европе, омогућила је долазак хиљада муџахедина у БиХ, али и у остале земље Балкана. Муџахедини су, по правилу, користили прилику у којој муслимани, једне средине или земље, воде рат против других вера да би проглашавањем џихада, помогли „браћи“ у невољи. Муџахединско присуство је карактеристично у два појавна облика. Реч је о мрежи разних „хуманитарних организација“ које су служиле као параван за припрему неопходне логистике за деловање терористичких група и, други облик кроз огољени тероризам поменутих терористичких група, које су се током сукоба у одређеним случаје-

35) Исто.

вима трансформисале у активне војне јединице Армије БиХ, када је реч о Босни и Херцеговини, или у јединице терористичке организације ОВК на Косову и Метохији.

Један од кључних експерата из области верске индоктринције у БиХ и припадник самог врха „Глобалне терористичке мреже“ исламских фундаменталиста јесте *Ајман ал Завахири*³⁶⁾, којег су САД ставиле на листу од 21 најтраженијег терористе у светским размерама. Он је један од оснивача египатске терористичке организације *Исламски џихад*, чији је припадник *Haled al Istambuli* убио египатског председника Садата. Његов главни човек за подручје Босне и Херцеговине био је шејх Енвер Шабан, иначе припадник одреда *Ел Муџахид*.

Осама Бин Ладен и његови следбеници дуго су и брижљиво планирали изградњу терористичке мреже исламистичких фанатика за рат у Босни и Херцеговини. Догађаји са почетка деведесетих, свакако нису били плод случајности. То доказују и материјали које су амерички истражни органи приликом упада у просторије, већ поменутих, тзв. хуманитарних организација у Чикагу и Њу Џерзију. У једном од ових докумената којима располаже канцеларија тужиоца у Чикагу наводи се да је извесни Абдел Абу Азиз саветовао Цамала ал Фадла, да је почетком 1992. године, Осама Бин Ладен лично наредио кључном човеку Ал Каиде из Судана, Цамалу Ахмеду ал Фадлу, да путује у Загреб, где се сусрео са главним арапско-авганистанским лидерима који су словили као емисари Ал Каиде у БиХ. То су били: Емир Абу Абдел Азиз, Енан Арнаут (познатији као Абу Махмуд ал Сури) и Абу Зубаир ал Мадани.³⁷⁾

Догађаји који су обележили почетак грађанског рата у Босни и Херцеговини сведоче о значајном присуству најрадикалнијих исламистичких формација на просторима Балкана и, нарочито, БиХ. Кроз два, већ помињана, манифестациона облика (латентни – хуманитарни и отворени – терористички), велики број исламских фундаменталиста легално је боравио, а неки још увек бораве на територији БиХ. Циљ њиховог боравка је првенствено даља радикализација муслиманског становништва, како у БиХ, тако и у осталим Балканским земљама. Чињеница је и да ова мрежа не би могла функционисати да неки њени чланови нису обављали др-

36) Ајман ал-Завахири је један од вођа Ал Каиде. Многи га сматрају за заменика Осаме бин Ладена. Рођен је 19. јуна 1951. у Египту. По образовању је доктор медицине. Био је лидер терористичке организације Исламски Џихад до 1998, када је дошло до уједињења са Ал Каидом. Од 2001. је на листи најтраженијих терориста коју је објавио ФБИ. Након ликвидације Осаме бин Ладена 2012. године, сматра се новим вођом Ал Каиде.

37) Kohlmann, F. Evan, *Al-Qaida s Jihad in Europe: The Afghano-Bosniak Network*, BERG, Oxford, UK, 2004. p.20.

жавне функције и у највишим органима власти Босне и Херцеговине. На овај начин обухваћени су сви сегменти друштва у којима делују исламски фундаменталисти. Управо, њихово присуство у највишим органима власти, омогућавало им је да несметано обављају све своје активности, које су укључивале редован контакт са припадницима мреже исламистичких екстремистичких група широм света. Ово је најчешће подразумевало давање нових идентитета (пасоша) или прикривање лица за којима постоје међународне потернице, као и регрутовање, обуку и слање цихадских ратника са свих меридијана на ратишта широм света где долази до сукоба између исламиста са припадницима других религија. Сведочење Али Хамада³⁸⁾, документовано открива широко разгранату мрежу Ал Каиде у БиХ.

Припадници одреда *Ел Муџахид*, која је био у саставу Армије БиХ, нису скривали да је њихова борба заправо представљала „цихад“. Тек после напада на Светски трговински центар у Њујорку 11. септембра 2001. године, те напада на железничку станицу у Мадриду 11. марта 2004. године, велики број медија рећи ће за ову јединицу да је она практично била „база Ал Каиде током рата у Босни“. Бројна сведочења „инсајдера“ потврдила су ове наводе, а једно од најупечатљивијих потиче од Осаме Абе Цане, каснијег команданта терористичке групе „Џенд Ал Шам“, која је под врховном командом Абу Мусаба Ал Закарвија ратовала против америчких снага у Ираку.³⁹⁾

Крај рата у БиХ и идеолошки пораз поклоника „исламске босанске државе“ није значио и пораз идеје о успостављању исламских вредности у Босни. „Босна на крају мора бити муслиманска, јер уколико се то не догоди, цијели рат нема смисла и био би вођен ни за шта“, констатоваће једном приликом Фатих Ал Хасанеин, један од руководилаца већ поменуте TWRA, која је своје огранке у Сарајеву, Мостару и Бихаћу имала још за време рата. Сем ове, у муслиманском делу Федерације БиХ настављале су да раде и остале „хуманитарне организације“ за помоћ муслиманима, или су основане нове: „Везир“, „Фуркан“, затим „Активна исламска омладина“ (АИО), „Муслимански омладински савет“, па „Високи саудијски комитет“ (организација под покровитељством саудијске краљевске породице) и сл. То је време послератног преврата исламског ревивализма⁴⁰⁾ који је на тлу Босне и Херцеговине код већине

38) Више у: Али Хамад: *У мрежи зла, међународни тероризам и Ал Каида*, Уна прес, Београд, 2007.

39) *Вечерњи лист*, Загреб 11. јун 2005. год.

40) Dzon L. Esposito, један од водећих светских стручњака за ислам, у књизи *Исламска претња- мит или стварност?* пише: "У средишту ревивалистичког погледа на свет

хришћанског становништва изазвао право згражавање. Исламска „удружења грађана“ попут, рецимо, Фуркана („Удружење грађана за подршку истине и сузбијање лажни“), регистрована су с програмским документима у којима се као циљ отворено наводи: „стварање БиХ као државе уређене по шеријату и истинским исламским вредностима“. Оснивачи Активне исламске омладине из редова злогласног Ел Муцахида отварају своје канцеларије у скоро свакој већој општини са већинским бошњачким становништвом, сарађујући тесно са Фурканом. Ове организације у први план стављају „верско образовање младих“, а подршку налазе углавном код сиромашног муслиманског становништва.

Након терористичких напада 11. септембра почиње да расте притисак америчке администрације на власти у Сарајеву да ограниче и строго контролишу сва постојећа тзв. удружења грађана, па тек након поменутог датума почиње да се отворено говори о „увезеном исламу“ у БиХ и улози муцахедина у укореењању веџаизма међу босанским муслиманима. Када су власти у БиХ, на захтев америчке администрације, биле принуђене да изруче шеестицу Алжираца са пасошима Босне и Херцеговине због сумње да су „имали контакте“ са терористима, ревивалистичке организације су изазвале немире у Сарајеву, тако да је полиција морала да интервенише. На захтев Вашингтона, поједина ревивалистичка „удружења грађана“ су затворена, и то под сумњом да су имала финансијске трансакције са панисламистичким групама ван Босне и Херцеговине, осумњиченим за терористичке активности.

Исламска заједница у БиХ ће, углавном, оштро протестовати увек када се помене исламски радикализам у Босни и Херцеговини, али никада неће оштро осуђивати имама који, рецимо, проповедају *вахабизам* и величају његове следбенике. Тек када би се догодио верски инспирисан злочин, попут убиства троје католика на Божић 2002. године у Коњицу, које је починио локални следбеник веџаиста Муамер Топаловић, Исламска заједница би се одлучно оградилa од тог „неисламског чина.“ Са друге стране, кад год би се медији, а повремено и полиција, заинтересовали за мале изоловане ваџаистичке енклаве, као што су *Горња Маоча* код Брчког или већ „чувена“ *Бочиња* код Маглаја коју су населили „свети ратници“ и њихови следбеници, вође Исламске заједнице обавезно би апеловале да им се не угрожавају људска права.

Број ваџаиста је релативно мали. Ипак, процењује се да на сваких стотину муслимана долази најмање један ваџаиста, те да је

јесте веровање да је муслимански свет у стању пропадања. Узрок томе је удаљавање од праве стаје ислама, а лек повратак исламу у личном и јавном животу, што ће омогућити обнову исламског идентитета, вредности и моћи“.

у Босни и Херцеговини све видљивије присуство конзервативних мисионара који практикују вахабизам. У извештају о верским слободама у БиХ у 2004. години који је објавила амбасада Сједињених Држава у Сарајеву примећује се следеће: „Вахабизам полако добија присташе у великом делу БиХ због економских проблема са којима се суочава осиромашено босанско становништво.“ Годину дана касније расте број упозорења да вахабизам све више пушта корене у Босни и Херцеговини.

Случај КиМ

Националистичке покрете савременог света, по правилу, одликује одређено религијско опредељење које извесно може постати извориште екстремних верских осећања. Обрнут случај, тј. да екстремни верници постају националисти – екстремисти, приметно је ређи управо из разлога што њих, недвосмисленим нераскидивим везама, већ повезује фанатична вера.

С тим у вези, трансформација албанских екстремних организација од национализма ка верски инспирираном екстремизму, иако то можда неким другачије изгледа, не представља новост. Наиме, још током Другог светског рата, албански националистички покрет, утемељен на програму већ помињане тзв. Друге призренске лиге, направио је значајне искорак ка верском фанатизму. Злочини СС дивизије „Скендербег“, од 1944. године, па до краја Другог светског рата, не могу се подвести као искључиво вид борбе албанских националиста у корист Немаца. Напротив, може се рећи да је и овом приликом било елемената верског рата (обраћање тадашњег албанског лидера Сокоља Доброшија који је чак и на крају рата позвао у „свети цихад“, као и чињеница да су припадници дивизије „Скендербег“ приликом ступања у њене редове полагали заклетву верског садржаја користећи Куран и сл.⁴¹⁾).

Последња деценија XX века изнедрила је *par excellence* етносепаратистичку организацију ОВК која је, осим изворног (и примарног) утемељења на етничкој албанској основи, имала и своју исламистичку компоненту. Везе са међународном исламистичком терористичком мрежом бројне су и очигледне. Према подацима до којих је дошао професор Симеуновић, о овој тесној вези „по најбоље сведоче бројни албански подаци, рецимо изјава високог функционера албанске обавештајне службе Фатоса Кљосија који је, потврђујући податак да је Осама бин Ладен посетио Албанију 1994. године, уједно и навео да је бин Ладен тада „оформио теро-

41) Видети шире у: Симеуновић, Драган: *Тероризам: опити део*, оп. цит. стр. 230.

ристичку мрежу која оперише из Албаније, и да је Ладен регрутовао и борце за сукобе на Косову 1999. године“, истиче Симеуновић и наставља: „Мало се зна да је происламистичкој орјентацији ОВК највише допринео „Исламистички оружани покрет који је на Народној арапској исламској конференцији (ПАИС) 1995. у Картуму направио стратегију исламистичког тероризма на Балкану. За организовање Албанаца на Косову за цихад најзаслужнији је тада исламистички центар у Карачију“⁴²⁾ Утицај иранског исламизма на Косову такође се не може занемарити. Преко мреже тзв. хуманитарних организација, а такође и путем илегалних канала пристизао је новац за ОВК. Ирански модел уређења држава као Исламске републике, нарочито је промовисан у исламистичком крилу ОВК. Присуство „светих ратника“ ислама на Балкану (изван територије БиХ), постало је очигледно након формирања јединице муџахедина по називом „Абу Бекир Садик“⁴³⁾, 1998. године у селу Доњи Преказ на Косову.

Догађаји са почетка XXI века донели су вишеструка поткрепљења става о исламистичком карактеру који је карактерисао ОВК деведесетих година прошлог века. Октобра 2001. године у Авганистану је откривена документација везана за Дамира Шабанија, косовског Албанца, који је попуњавајући приступни формулар истакао: „Заинтересован сам за самоубилачке операције. Имам борбено искуство у УВК против српских и америчких снага“⁴⁴⁾.

Бројни су примери организовања и деловања радикалних исламиста пореклом са Косова у земљама западног света, нарочито на тлу САД. Истиче се пример групе радикалних исламиста из Јужног Џерзија коју су чинили косовски Албанац Аргон Абулаху, македонски Албанци браћа Дритон, Ељвир и Шаин Дука, турчин Сердар Татар, легално настањен у САД и Мохамед Шневер, амерички држављанин рођен у Јордану, који су током 2006/07 године обављали припреме за терористичке нападе на америчке касарне како би „убили што више америчких војника“. Реч је радикалним исламистима који су се надахњивали пропагандним материјалом Ал Каиде, и себе доживљавали као ратнике цихада. Када је реч о происламистичким организацијама чије је деловање доказано на

42) Исто, стр. 231

43) Језро ОВК чинили су искусни припадници терористичких група са простора Космета, али и извесан број страних плаћеника и добровољаца, муџахедина из исламских земаља. Крајем јула 1998. године, припадници МУП-а Србије у Дреници разбили јединицу муџахедина под називом «Абу Бекир Садик». У њој се налазило 70 муџахедина, од којих 40 странаца, највише из Саудијске Арабије, Египта, Албаније и Македоније.

44) Симеуновић, Драган: *Тероризам: оптии део*, Правни факултет, Београд 2009. стр. 233.

територији Косова и Метохије, означене су: „Абу Бекир Садик“ из Косовске Митровице, „Алахова војска“ из Призрена и „Селафисти“, такође из Призрена.⁴⁵⁾

Чињеница је да је последња деценија прошлог и прва декада XXI века на Косову, као и уосталом у Албанији и Македонији обележена значајном обновом религиозности, која се јасно читује у стотинама подигнутих нових џамија и других сакралних исламских објеката. Истовремено, у исто време на територији Косова и Метохије дошло је до рушења, оштећења и скрнављења великој броја хришћанских верских објеката и споменика, из чега се недвосмислено може извући закључак да обнова религиозности има и своју милитантну димензију, те да не представља само пуко право на исповедање вере у једном грађанском друштву. Очигледно је да се ова верска обнова кроз повратак исламским коренима, код једног дела становништва доживела као учешће у својеврсном верском рату.

МОГУЋНОСТИ УПОТРЕБЕ ВОЈНОГ ОДГОВОРА НА ЕКСТРЕМНО ИСЛАМИСТИЧКО ДЕЛОВАЊЕ – СТРАТЕГИЈСКИ ОКВИР ПРОБЛЕМА

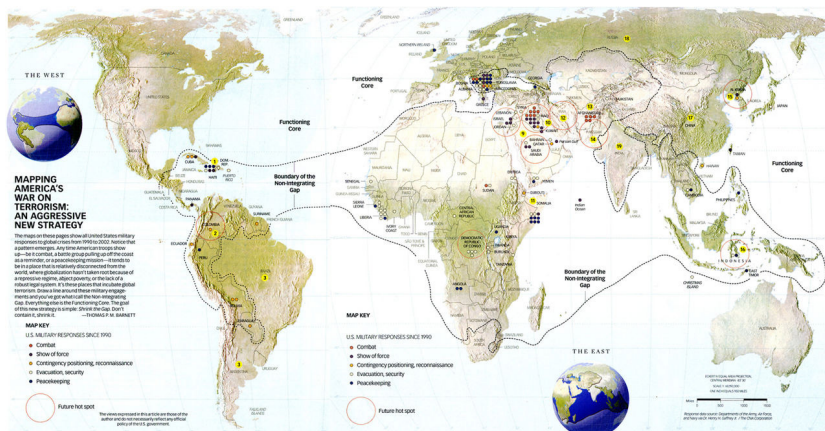
Сагледавајући проблеме националне безбедности Ерих Едер (Erich Eder), указује на непрецизност у примени појма стратегије, те истиче како би се та непрецизност могла превазићи кроз оквир безбедносне и спољне политике. Проширивање концепта безбедности у последње време је општепризнато. Област примене иде од преговора о политици безбедности, одржавању мира и мирнодопске политике, прикривеног вођења рата, ограниченог рата и великог конвенционалног рата до нуклеарних (регионалних и глобалних) сукоба и садржи све међустепене.⁴⁶⁾

На основу нових чињеница у безбедносном миљеу, као и семантичке анализе, значење синтагме *стратегија националне безбедности* може се одредити као скуп исказа у форми опредељења, правила, принципа и норми, који се користе у доношењу дугорочних управљачких акција у систему безбедности државе. Синтагма - стратегија националне безбедности не одређује њен карактер, већ имплицитно указује на циљ тог највишег и најопштијег документа у области безбедности и заштите највиших националних вредно-

45) Исто

46) Eder, Erich: *Definition und Gebrauch des Begriffes „Strategie“*, Österreichische Militärische Zeitschrift, Wien, No. 2, 1998, str. 121-128.

сти. Стратегија националне безбедности се постепено редефинише, сходно променама исходишта на којима се заснива, а често је њена промена условљена променом изборне власти.

Сл. 1. Пентагонова стратешка мапа рата против тероризма 2010. (Mapping America's War on Terrorism: an aggressive new strategy ("Pentagon's New Map")⁴⁷⁾

Руководство државе својим политичким ставовима и опредељењима битно утиче на формирање кључних исказа у стратегији националне безбедности. Свака стратегија, треба да уважи анализу чинилаца који је детерминишу и да се базира на исходиштима која непосредно утичу на садржај и карактер опредељења.

Четири традиционална оруђа националне стратегије⁴⁸⁾ - национално богатство, јавно (а све више и међународно) мњење, савезници и оружане снаге – остају релевантни. Међутим, у међународном окружењу које се континуирано мења и у којем је вероватноћа глобалних међудржавних ратова смањена, а расте утицај недржавних глобалних актера, њихов међусобни однос и примена су се променили. На пример, када је реч о коалицијама, оне су све више „способне“, уместо „вољне“, а као резултат се јавља велики број политичких учесника, али мали укупан број војних снага. Ипак, коалиције „вољних“ ће и даље бити важне у ситуацијама где је учешће значајније од војних способности.

47) Major General Darren W. McDew, USAF, Vice Director, *Strategic Plans and Policy*, J-5, the Joint Staff –http://www.ifpafletcherconference.com/2010/powerpoint/Air_and_Space_Maj-GenMcDew_for%20release.ppt приступ 17.10.2014.

48) Према опису: Ser Michael Howard, *Defence Studies*, Vol 1, No. 1 (Spring 2001), str 1-10.

Приоритетан циљ сваке земље је да заштити своју безбедност, и у том контексту свака држава предузима широк спектар политичких, економских, трговинских, војних и низ других различитих мера. Најбољи резултати постижу се када се све те мере користе на координиран начин и као део «кохерентне националне стратегије», ради испољавања утицаја на ставове и деловање других држава и утицајних фактора у тзв. међународној заједници.

Од самог почетка, рат против тероризма био је истовремено борба оружјем и борба идејама – борба против терориста и против њихове смртоносне идеологије. Краткорочно, борба обухвата употребу војне силе и других инструмената националне моћи на убијању и хватању терориста, ускраћивању њихових уточишта или контроле било које државе; спречавање да терористи дођу у посед оружја за масовно уништење, као и пресецање њихових извора подршке. Дугорочно, победа у рату против тероризма значи победу у борби идејама, због тога што су то идеје које безвољне претварају у убице вољне да убијају невинне жртве.

Док је рат против тероризма борба идеја, то није борба између религија. Транснационални терористи са којима се данас суочавамо злоупотребљавају праву религију (у овом случају, конкретан Ислам), како би служили насилној политичкој визији: успостављању (кроз тероризам и субверзију), тоталитарног царства које не прихвата политичке и религијске слободе. Ови терористи претварају идеју циља у позив на убијање оних које сматрају одметницима или неверницима – укључујући хришћане, јевреје, хиндусе, друге религијске традиције, и све муслимане који се с њима не слажу.⁴⁹⁾

Повећана међузависност држава на глобалном плану умањује опасности од традиционалних војних претњи. Упркос томе, свет се данас суочава са комплексном безбедносном ситуацијом коју карактеришу брзе и тешко предвидиве промене, што рат и оружане сукобе и даље чини константом међународних односа. Тероризам, организовани криминал, пролиферација оружја за масовно уништење, етнички и верски екстремизам, илегалне миграције, као и прекомерна експлоатација енергетских ресурса и њихов све израженији дефицит представљају динамичан сплет узрока ризика и претњи безбедности у многим државама и регионима света.⁵⁰⁾

Према Стратегији одбране Републике Србије, заштиту суверености и територијалне целовитости држава у региону додат-

49) Исто, стр. 14.

50) *Стратегија одбране Републике Србије*, доступно на: http://www.mod.gov.rs/multimedia/file/staticki_sadržaj/dokumenta/strategije/Strategija%20odbrane%20Republike%20Srbije.pdf стр. 4, приступ 18.10.2014.

но угрожавају присутне сепаратистичке тежње, етничке и верске тензије, тероризам, организовани криминал, првенствено илегална трговина наркотицима, трговина људима и корупција. Такође, безбедност држава у региону може бити угрожена настанком природних и техничких и технолошких катастрофа. Неадекватно решавање питања повратка избеглих, прогнаних и интерно расељених лица додатно успорава процес стабилизације стања на просторима Балкана.⁵¹⁾

Национални и, посебно апострофиран, верски екстремизам, као и распиривање националне и верске мржње, нетрпељивости и искључивости, који имају корене у сукобима на етничкој и верској основи, у ближој и даљој прошлости, представљају претњу националним интересима Републике Србије. Такође, Стратегија одбране Републике Србије истиче како „спорост у политичким и економским реформским процесима може знатно допринети порасту социјалних и међуетничких тензија и њиховом потенцијалном прерастању у сукобе“⁵²⁾.

Опасност од терористичких дејстава спада у групу невојних изазова и претњи. Према Доктрини Војске Србије, Војска не развија посебне снаге намењене за пружање подршке цивилним властима, већ се ангажују постојеће, које, сходно својој основној намени, могу успешно извршавати те задатке. У борбеним дејствима против терористичких снага ангажују се наменске противтерористичке јединице у складу са својим задацима и у функцији подршке другим снагама система безбедности.

Носилац планирања и реаговања на ову врсту опасности су противтерористичке снаге МУП-а. С обзиром на то да су последице терористичких аката разноврсне и сложене по људе, животиње, материјална добра и животну средину, неопходно је обезбедити и допунске капацитете за реаговање, заштиту и спасавање. Нарочито је потребно обезбедити снаге за преговарање, медицинске екипе, противпожарне екипе, екипе за рашчишћавање терена, екипе за РХБ деконтаминацију, разминирање, итд.⁵³⁾ Снаге МУП-а поседују капацитете у свим сегментима до одређеног средњег нивоа ангажовања. У случају потребе за већим капацитетима могуће је ангажовати војне капацитете у смислу подршке и допуне ангажованих снага.

51) Исто, стр. 6.

52) Исто.

53) Кековић Зоран и др: „Улога Војске Србије у одговору на невојне претње“, *Војно дело*, 2011, вол. 63, бр. 4, (228-250), стр. 235.

У случају наступања терористичких опасности, војне снаге се, начелно, могу ангажовати извођењем две врсте операција. То су⁵⁴⁾:

1) Операције превентивног размештања снага, које се изводе у миру и ванредном стању да би се испољио повољан утицај на елиминисање безбедносне претње од тероризма без употребе оружане силе, обезбедило правовремено поседање положаја за извршавање задатака и пружање подршке надлежним државним органима у случају потребе за применом оружане силе. Успешност операција превентивног размештања у великој мери зависи од поседовања правовремених и тачних обавештајних информација. Током извођења операција војна сила се примењује само у крајњој нужди, али се не искључује њена примена у случају ескалације оружаног насиља према јединицама Војске Србије или партнерима у операцији.

2) Противтерористичке операције – борбене операције које се изводе у миру и оружаном сукобу ради пружања подршке и помоћи цивилним властима у онемогућавању терористичке делатности. У случају напада на војне објекте и ескалације терористичких дејстава, Војска Србије може да буде употребљена за разбијање и уништење терористичких снага, независно од снага МУП-а.

У случају испољавања терористичких активности, потреба за ангажовањем војних јединица се креће од високе до ниске. У највећем броју случајева неопходно је брзо и снажно ангажовање војних специјалних противтерористичких јединица, нарочито када су угрожени војни објекти или се ради о већим терористичким актима. Иако су носилац таквих дејстава специјалне антитерористичке јединице МУП-а, војне јединице представљају веома озбиљну снагу у превентивном смислу, као и у самим противтерористичким дејствима.⁵⁵⁾

ЗАКЉУЧАК

На екстремизам се у сваком друштву које пледира да буде названо демократским, гледа као на изразито непожељан облик политичког мишљења и поступања. Како сваки појавни облик екстремизма обележава агресивност наступа уз обавезан мањак или потпуно одсуство толеранције, а врло често га карактерише и деловање у име тзв. „узвишених циљева“, тако и екстремисти себе

54) Исто, 236.

55) Исто.

првенствено доживљавају као ексклузивне чуваре свог колективитета и као брану од „великих опасности“ по свој колектив. Ове „опасности“ се најчешће очитују изражене кроз расу, нацију или верску припадност. Плодним тлом за успостављање и ширење екстремистичких идеја и чињења јављају се: недовршена урбанизација, специфични облици индустријализације и промена етнодемографске структуре друштва, наглашена склоност ка вери, традицији и историји, национална и културна маргиналност и сл. Овим напред набројеним факторима у сваком тренутку је могуће придодати ултимативно одсуство плурализма и толеранције.

Препознавање екстремизма, његово одређење и дефинисање, појавни облици, као и свест о опасности са којима нас ова савремена „пошаст“ суочава, од највећег су значаја за свако друштво које претендује ка интеграцији у модерне и демократске токове данашњице. Такође, суштинско разумевање овог феномена, најважнији је услов успостављања стратегије за борбу против овог облика насиља.

Деловања исламистичких организација су описана на примеру Босне и Херцеговине. Случај Рашке Области није анализиран посебно из разлога што постоји исувише комплементарности са приликама у БиХ, док испољавање исламистичког екстремизма на КиМ има своје специфичности, те је разматрано одвојено.

Коначно, када је реч о могућностима војног одговора на исламистички инспирисану претњу безбедности, а уважавајући доктринарна начела преточена у важећа стратегијска документа, треба истаћи да опасност од терористичких дејстава спада у групу невојних изазова и претњи. С тим у вези, Војска Србије не развија посебне снаге намењене за пружање подршке цивилним властима, већ се ангажују постојеће, које, сходно својој основној намени, могу успешно извршавати те задатке. Такође, у конкретном случају, војне снаге се начелно могу ангажовати извођењем две врсте операција, и то кроз а) операције превентивног размештања снага и б) противтерористичке операције У случају напада на војне објекте и ескалације терористичких дејстава, Војска Србије може да буде употребљена за разбијање и уништење терористичких снага, независно од снага МУП-а.

ЛИТЕРАТУРА

1. Абрамович, Пајин, Емил: „Социјална природа екстремизма и тероризма“, у: *Република*, Београд, број 304.

2. Atkins, Stephen, *Encyclopedia of Modern Worldwiwe Extremists and Extremists Groups*, Greenwood Press, Westport, Connecticut. London, 2004.
3. Aristotel: *Nikomahova etika*, Globus, Zagreb, 1998.
4. Аристотел: *Политика*, БИГЗ, Београд, 2003.
5. Esposito, John L: *Islamska prijetnja-mit ili stvarnost?*, Živinice, Selsebil, 2001.
6. Eder, Erich: „Definition und Gebrauch des Begriffes ‘Strategie’ ”, *Osterreichische Militarische Zeitschrift*, Wien, No. 2, 1998, str. 121-128.
7. Kulenović, Tarik: *Politički islam: osnovni pojmovi, autori i skupine jednog modernog političkog pokreta*, Zagreb, 2008.
8. Кековић Зоран, Ненад Комазец, Момчило Милиновић: „Улога Војске Србије у одговору на невојне претње“, *Војно дело*, 2011, вол. 63, бр. 4, (228-250), стр. 235.
9. Laqueur Walter: *Europe In Our Time: A History, 1945–1992*, New York: Viking, 1992
10. Laqueur, Walter: *Fascism*, New York: Oxford University Press, 1996.
11. Margetić, Domagoj: *Islamsitički ekstremizam na jugu Evrope*, Samozaložba, Zagreb, 2006.
12. Nozick, Robert: *Anarchy, State, and Utopia*, Basic Books, New York, 1974.
13. *Општа енциклопедија Larousse у три тома*, књига 1, ЈПЈ-Земун, 2004.
14. Симеуновић, Драган: *Тероризам: општи део*, Правни факултет, Београд, 2009.
15. Суботић Милован: „Исламистички екстремизам као парадигма верски финансираног насиља“, *Култура полиса*, Нови Сад, год. X (2013), бр. 20, (21-39).
16. Суботић, Милован: „Одређење савременог екстремизма“, *Војно дело*, Београд, Војно дело, Београд, вол. 62. бр. 3, 2010, (297-313).
17. Суботић Р. Милован: „Екстремистичке тенденције као препрека у (пре) обликовању политичког идентитета Србије“, *Култура полиса*, Нови Сад, год. X (2013), бр. 21, (163-181).
18. Subotić M, Štrbac K, Milosavljević B: „Extremist Trends in the Western Balkans and the Republic of Serbia“, *Journal on Law, Economy and Management*, STS Science Centre Ltd, Vol 2/2012, London, str 89-97.
19. Ser Michael Howard, “Defence Studies“, Vol 1, No. 1 (Spring 2001)
20. *Стратегија одбране Републике Србије*, 2009.
21. Folk, Ričard: *Veliki teroristički rat*, Filip Višnjić, Beograd, 2003.
22. Husain, Ed: *Islamista*, Samizdat B92, Beograd, 2008.
23. Хамад, Али: *У мрежи зла, међународни тероризам и Ал Каида*, Уна прес, Београд, 2007.

Jovanka Saranovic, Milovan Subotic

**ISLAMIC EXTREMISM IN
THE BALKANS: MILITARY ASPECTS**

Resume

Recognizing extremism, its determination and defining, its manifestations as well as the consciousness about the dangers this modern "pestilence" represent, are of the utmost importance for any society that pretends to integrate into modern and democratic trends of our time. Therefore, fundamental understanding of this phenomenon is the most important precondition for creating a strategy against this particular form of violence. The last decade of 20th and especially the beginning of 21st century were marked by new circumstances "the grand return" of religion on the pedestal of importance. Beside unquestionable importance that "great religions" of the modern world have in articulating the spiritual needs of their believers, that fact is that many extremist and terrorist organizations base their devotion and action on "divine reasons". Bearing that in mind, the main goal of this article is to elaborate the contemporary context in which Islamic extremism, as a form of religiously inspired violence, dominate the global scene, first by defining the concepts of extremism, political Islam – Islamism, as well as to point out the most important extremist groups in the Balkans and shed some light on their methods of operating. Operations of Islamist organizations will be described on the example of Bosnia and Herzegovina. The case of Raška oblast was not separately analyzed because there are many commonalities with the case of Bosnia, but the case of Islamist extremism on Kosovo has its own specificity and was separately analyzed. This article is trying to answer the question of effectiveness of military response to this contemporary global problem, taking in mind strategic and doctrinal documents that define that possibility.

Keywords: *religion, extremism, religious extremism, political Islam, Islamist organizations, action of Islamist organizations, military response.*

* Овај рад је примљен 20. новембра 2014. године, а прихваћен за штампу на састанку редакције 12. децембра 2014. године.